

Meedoen met de buurt

AUTEURS VERA VAN DEN BOS, MARJOLEIN VAN VOSSSEN, STEF LE FÈVRE & BAS VAN LEEUWEN

De lokale overheid onderkent het belang van bewonersparticipatie. Bij processen van stedelijke vernieuwing worden speciale participatietrajecten georganiseerd, veelal voor de duur van een planfase of voor een afgebakend project. Discussies over representativiteit, over het benaderen van individuele bewoners of groepen en over het niveau van participatie spelen bij de inrichting van elk traject een rol. Dit artikel gaat niet over dergelijke trajecten, maar over wat eraan vooraf kan gaan, of eigenlijk, over datgene wat een continu proces kan zijn: ontmoetingen van (beleids-)ambtenaren met bewoners, ondernemers en passanten in de buurt.

KANS

In opdracht van de stadsdeelsecretaris van het Amsterdamse stadsdeel Slotermeer/Overtoomse Veld (onderdeel van de Westelijke Tuinsteden) is de traineepool van de Gemeente Amsterdam het project KANS, krachtenveldanalyse Slotermeer, gestart. Het doel was 'het in kaart brengen van sociale en actieve dragers in de wijk Slotermeer'. Het stadsdeel wilde een beter beeld hebben van de actieve burgers om hen te kunnen betrekken bij een proces van stedelijke vernieuwing. Het stadsdeel zocht met name de mensen die het Tuinstadhuis niet vanzelfsprekend weten te vinden, maar die wel veel betekenen in de wijk. We kozen daarvoor de methode van participatieve observatie.

In eerste instantie hebben we de buurt (fysiek) verkend. Deze 'strooptochten' zijn in interdisciplinaire groepjes uitgevoerd, waarbij iedereen met een andere bril keek en eigen observaties inbracht. Bij deze specifieke manier van schouwen is vooral gelet op sociale uitingen van bewoners of gebruikers van de buurt op verschillende tijden van de dag. Welke bewoner veegt bijvoorbeeld zijn straatje schoon, bij welk blok worden de huizen uitbundig versierd en wie heeft er een bankje voor de deur? De resultaten van deze verkenningen zijn

ingetekend op een kaart.

Vervolgens zijn we mee gaan doen in het alledaagse leven, soms met activiteiten, maar ook door gewoon een praatje te maken bij een snackbar of bij de tram. Er is 'gehangen' in het café, de moskee, de speeltuin, bij de kapper en op de markt. Hieruit volgden kennismakingen, gesprekken en contacten. We kregen er veel energie van en deden er een schat aan relevante informatie mee op. Onze ervaringen tijdens het onderzoek laten zich het best beschrijven aan de hand van termen ontleend aan het wegennet: hoofdwegen, zijwegen en bruggen. De hoofdwegen bestaan uit de geijkte, makkelijke routes die ambtenaren kunnen nemen om actieve bewoners te ontmoeten. Denk aan inspraakavonden en bewonerscommissies. Bewoners en ondernemers die je op deze wegen tegenkomt zijn meestal 'bekenden'. Zijwegen en achterafstraatjes zijn minder bewandeld en moeilijker te vinden: wij kwamen hier terecht door te investeren in plekken en mensen. Contacten leidden tot nieuwe contacten, al liepen de wegen soms ook dood. Bruggen zijn bewoners die individuen, groepen en ambtenaren met elkaar verbinden. We spraken bijvoorbeeld een bewoonster die vertelde dat zij door verschillende buurtbewoners werd gevraagd om bij het stadsdeel op te komen voor hun belangen. Het is de kunst te zoeken naar nieuwe bruggen, kleine bruggetjes en bruggen in aanbouw.

Presentietheorie

De straat op gaan met alleen de boodschap van stedelijke vernieuwing bleek niet goed te werken. Ambtelijk taalgebruik, onszelf presenteren als ambtenaar: het riep wantrouwen op. We liepen aan tegen het beschadigde vertrouwen in de overheid. Volgens de bewoners weten ambtenaren niet echt wat er leeft in de buurt en de overheid heeft voor hun geen gezicht. Hoewel het een open deur lijkt, werkten vooral onze aanwezigheid en de alledaagse gesprekken wonderbaarlijk goed. Gewoon contact van mens tot mens dus, dat wij allemaal op

Gemeenteambtenaren roepen buurtbewoners veelvuldig op tot participatie in planvorming, maar de rollen zouden ook best eens omgedraaid mogen worden: ambtenaren kunnen zelf ook participeren in het alledaagse buurtleven en daar hun voordeel mee doen.

onze eigen manier invulden. Daarvoor hoeft u heus geen welzijnswerker te zijn.

In dit verband bleek de zogenaamde presentietheorie van Andries Baart, ontwikkeld aan de hand van de dagelijkse praktijk van buurtpastores, heel bruikbaar. Deze theorie concentreert zich op het feitelijke doen in de buurt en het leren en interpreteren van de daarbij ervaren werkelijkheid. De theorie gaat uit van een 'langzame' beweging naar bewoners toe: de buurt in. Niet haasten, maar juist uitgaan van het leefritme in de buurt. Geen korte trajecten, maar langdurige contacten en breed, discipline

overschrijdend inzetbaar zijn: dit zijn belangrijke componenten van de aanpak. Daarbij komt ook het open vizier, starten zonder voorafgenomen standpunten en gericht zijn op de oplossingen van de ander in plaats van het centraal stellen van de eigen goede bedoelingen.

Door gebruik te maken van deze methode hebben we in korte tijd een netwerkje opgebouwd in het stadsdeel. Dit hebben we vervolgens op kaart gezet en aan de stadsdeelorganisatie overhandigd. We hebben het stadsdeel echter meer meegegeven. In ons onderzoekstraject stuitte wij op een gegeven moment op een grens. De namen die we van nieuwe contacten te horen kregen, begonnen bekend te klinken: mensen verwezen steeds vaker naar voor ons oude bekenden. We kregen het vermoeden toch weer de 'hoofdweg' te bewandelen. Uit onze ervaringen bleek dat het ontdekken en volgen van de zijwegen veel tijd, energie en vertrouwen van buurtbewoners kost. Wat zou het mooi zijn geweest als ambtenaren uit het stadsdeel dit werk zelf hadden gedaan en voort hadden kunnen zetten! Het veelvuldig overdragen van trajecten en projecten leidt ertoe dat steeds weer opnieuw moet worden begonnen met de zoektocht naar 'wat er leeft in de buurt'. Waarom niet continu met ambtenaren Andersom participeren?

Andersom

Op het moment dat je bewoners vraagt mee te denken zul je ook omgekeerd moeten gaan participeren: stadsdeelmedewerkers moeten meedoen in de wijk. Een groot

deel van de ambtenaren heeft geen directe binding met de buurt, woont vaak niet in het stadsdeel of zelfs niet in de stad. Ambtenaren kunnen actief de buurt in gaan om het ritme van de wijk waarvoor ze werken te gaan begrijpen. Niet incidenteel met camera's en opschrijfboekjes, een circustent of een opruimfestival, maar structureel.

Steeds opnieuw kennismaken en uitvinden 'wat er leeft' is met deze aanpak verleden tijd.

Geef mensen een of twee uur per week binnen hun werktijd waarin ze buiten de deur koffie kunnen drinken, naar de kerk of de kapper gaan, bijeenkomsten van lokale stichtingen bijwonen of lunchen in de lokale restaurantjes. Mensen bouwen zo als vanzelf een netwerk op en zullen ook binnen de netwerken worden uitgenodigd. Zichtbare aanwezigheid van ambtenaren leidt tot vertrouwen. Wij ontvingen al snel vervolgnodigingen van de moskee, de fitnessclub en de lokale winkeliers.

Wat betekent het Andersom participeren voor de gemeentelijke organisatie? Natuurlijk het vrijmaken van capaciteit, maar het betekent ook het loslaten van het strakke resultaatgerichte denken en het denken in trajecten met meetbare doelstellingen. De organisatie krijgt er ook wat voor terug. Ambtenaren zijn meer op straat te zien, in gesprek met bewoners, ondernemers en organisaties in hun wijk. Zo worden zij niet alleen een vertrouwd gezicht voor de bewoners, maar kunnen zij ook signaleren richting bestuur en andere beleidsmakers. Het gedoe van steeds opnieuw kennismaken en uitvinden 'wie er in de buurt woont' is met deze aanpak verleden tijd: ambtenaren worden immers deel van de buurt. Uiteindelijk kunnen dan de snelwegen verlaten worden en kunnen zijpaden en zandweggetjes worden ingeslagen. Stadsdeelmedewerkers worden de ogen en oren van de buurt. Het inhuren van externe bureaus zonder binding met de stad om 'trajecten' te laten organiseren, wordt dan overbodig.

Wij vinden dus dat niet alleen bewoners

maar ook ambtenaren mee kunnen doen in de buurt. Fysieke aanwezigheid in de wijk is een voorwaarde voor het aangaan van duurzame relaties met de wijk. Alleen op die manier kan beleid worden ontwikkeld dat aansluit bij de geleefde realiteit in de buurt. Andersom levert meer op. De traineepool ontdekte dat de directe ervaring als

kennisbron minstens zo belangrijk is als de rapporten of vergaderingen over de problematiek in een wijk of buurt. Door veelvuldig contact met de buurt krijgen vraagstukken een gezicht. Het stelt de ambtenaar in staat zich te verplaatsen in de leefwereld van

bewoners en de belangen die zij hebben. Directe ervaring levert niet alleen andere inzichten op, het zorgt er ook voor dat een ambtenaar met een andere blik naar zijn opgave gaat kijken.

Socioloog Vera van den Bos (vera@traineepool-amsterdam.nl), communicatiewetenschapper Marjolein van Vossen (marjolein@traineepool-amsterdam.nl), planoloog Stef le Fèvre (stef@traineepoolamsterdam.nl) en sociaal geograaf Bas van Leeuwen (bas@traineepoolamsterdam.nl) maken deel uit van de traineepool van de Gemeente Amsterdam. Bas van Leeuwen is tevens redacteur van AGORA.

Literatuurselectie

Baart, A. (2001) Een theorie van de presentie. Utrecht: Lemma.